

Fəzail İsmayıl Böyükkişi

Bütün Azərbaycan Ocaqları, Abbas Lisaninin hüquqlarının müdafiə komitəsinin müavini

Dünyaya 136 il bundan qabaq göz açan 66 il bundan əvvəl dünyaya əbədi gözlerini yuman Məhəmməd Əmin Rəsulzadə Azərbaycan xalqı və cümlə bəşər övladları üçün kimdir?! Məhəmməd Əmin Rəsulzadə o tarixi şəxsiyyətdir ki, o özündən sonra onlarla elmi kitablar, minlərlə elmi məqalələr qoyub gedən, mübarizələrdə dolu ömrünün az hissəsini Vətəndə, çox hissəsini mühacirətdə yaşayan Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin Qurucusu, Milli Dövlətçilik ideologiyasının ideoloqu, milli istiqlal təşəbbüsü və vətən fədaisidir. Bu Vətən aşığı, millət fədaisi, istiqlal təşəbbüsü Əmin bəy 71 illik ömrünün 31 ilini Vətəndə, 40 ilini isə mühacirətdə yaşayıb. O harada yaşamasından asılı olmayaraq daim Vətəninin bütövlüyü, millətinin istiqlalı, demokratik dövlətinin qüdrətli olması uğrunda mübarizə aparıb. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə mömin bir ailədə – Hacı Axund Molla Ələkbərin ailəsində böyüyüb təbiət alıb. Ona ilk ibtidai təhsilini atası Hacı Axund Molla Ələkbər verib.

Sonra o, təhsini Sultan Məcid Qəni-zadənin tədris etdiyi ikinci Rus-Tartar məktəbində aldıqdan sonra Bakı-Texniki məktəbə qəbul olmuş, lakin burada bir qədər oxuduqdan sonra təhsilini yarımçıq qoyub, bütün fəaliyyətini siyasətə yönəltdi. İncə qəlbi Məhəmməd Əmin bəy ilk yaradıcılığa şeirlə başlamışdır. Onun şeirlərində həm zülmə, haqsızlığa, cəhəletə qarşı kəskin mübarizə, həm də bu şeirlər siyasətə cəhətdən olduqca dolğun və dərin mənə kəsb edirdi. Onun bu şeirlərində zülmə, haqsızlığa qarşı üsyanı və siyasət şeirlərindəki kəskinliyi görən yaxın qohumları, dostları və digərləri ona məsləhət gördülər ki, yaxşı olar ki, başını aşağı salıb təhsilini davam etdirənsən, dövlət idarələrində bir vəzifə tutub bu vəzifədə gəzib gəzib qabağa gedənsən, öz ailə-uşağını yaxşı dolandırasan. Lakin onu öz müqəddəs yolundan döndər-mək istəyən yaxşı mənada qohumlarına, pis mənada isə digərlərinə, və sairələrə coşqun qəlbi, incə qəlbi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə "Həsb-hal" şeirində belə deyirdi. İndi onun 7 bəndli "Həsb-hal" şeirinin 3 bəndini diqqətinizə çatdırıram:

**Qaranlıqdır bana dünya,
Bütün dünya mafiya,
Diyorlar cümləsi guya,
Çəkilib yənə, sakitləş!**

**Təhəmmül, səbr mümkündürmü?!
Həyata cəbr mümkündürmü?!
Zəvali qəhr mümkündürmü?!
Çəkilib yənə, sakitləş.**

**Çəkilməm ey hərifan mən,
Bu meydanı siyasətdən,
Bütün dünya mənə derkən,
Çəkilib yənə, sakitləş.**

Əmin bəyin bu şeirindən də görünür ki, onun coşqun şair qəlbi dağ döşündən qaynayan bulaq suyu kimi təmiz və safdır. Əmin bəyin siyasət fəaliyyətinə və publisistikasına fikir verəndə hər birimizə agah olur ki, onun könlü parlaq bahar günəşi kimi nurlu, hərərətli və tərəvət-

lidir. Əmin bəy gənclik illərində qələmə aldığı "Həsb-hal" şeirindəki sözlərinə bütün ömrü boyu sadıq qaldı. Beləliklə, o, Oğuz Türklərinin, Türk dünyasının və cümlə bəşəriyyətin ən demokratik ruhu, dərin tefəkkürlü siyasət xadimi və yenilməz, nadir tarixi şəxsiyyəti oldu!!!

Məhəmməd Əmin bəy 1907-ci ildə "Nəghəhan bəla", 1908-ci ildə "Qaranlıqda işıqlar" pyeslərini yazdı və bu pyeslər o dövrün aktyorları tərəfindən səhnədə oynanılaraq tamaşaçıların dərin rəğbətini qazandı. Yaradıcılığa şeirlərlə, pyeslərlə (nozmlə) başlayan Məhəmməd Əmin bəyin son əsəri də "Mayıs duyğuları" şeiri olmuşdur. Məhəmməd Əmin bəy "Mayıs duyğuları" şeirini ölümündən 2-3 gün əvvəl, mart ayının əvvəlində qələmə almışdır. Məhəmməd Əmin bəy 1955-ci ilin mart ayının 5-də əbədiyyətə qovuşandan sonra onun "Mayıs duyğuları" şeiri özünün əsasını qoyduğu "Azərbaycan" jurnalının 1955-ci ilin mart sayında dərc olunmuşdur. Böyük ideoloqumuz Mə-

"Azadlıq dünyanı əhatə edən bir fikirdir. Bir tek insan, bir tek əsir millət qaldıqca dünya həqiqi azadlıq və əminyyət üzə görə bilməz". 1918-ci ilin mayısındakı tarixi qərarları ilə azad millətlər dəstəsində yer alan Qafqasiya millətlərinin azad millətlərin müqəddaratları ilə bağlanmışdır. Rusiyadan ayrılmanın bir irtica, başqalarından ayrılmanın bir inqilab olduğunu söyləyən sovet diktatoru Stalin ölmüşdür, amma onun ikiüzlü sistem-stalinizm hələ qalmaqdadır. Bu sistem gün keçdikcə dünya həqiqətləri ilə qarşılaşmaqda haqq ilə batıl, yalan ilə doğru üz üzə gəlməkdədir. Şübhəsizdir ki, bir gün həqiqət parlayacaq, azadlıq əsasını, BMT prinsipi və insan haqlarını tutan tərəf qalib gələcəkdir. Bu qalibyyət qüvvəti qızıl istibdad zülmü altında inləyən əziz vətənimizdə 1918-ci ilin 28 mayısı kimi yenidən doğacaqdır. Buna qətiyyətlə şübhə etməyiniz.

Vətəndaşlar! Üçrəngli İstiqlal bayrağını döşlərdə gəzdiren buradakı vətən ayrırsınız bizlərdən, orada

her türlü (formada) qorxu və təhdid altında qəlbləri istiqlal eşqi ilə çırpınan azadlıq ayrırsınız sizlərə candan salamlar göndərir. 28 mayıs istiqlal qurbanlarının əziz ruhları huzurunda hörmətlə əyilir və hər iki tərəfi birləşdirən milli böyük həsəti şairin deyişi ilə dile gətirirəm

**Sən bizimsən, bizimsən, durduqca bədənində qan,
Yaşa, yaşa, çox yaşa ey şanlı Azərbaycan!**

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycan İstiqlalının 35 illiyi ilə bağlı 1953-cü ildə Amerikanın sesi radisosunda Azərbaycana müraciəti.

Bu əsəri 1884-cü il yanvar ayının 31-də anadan olan Azərbaycan Milli Qurtuluş hərəkatının böyük ideoloqu Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin anadan olmasının 136-cı ildönümünə və Azərbaycan ərəzisinin bütövlüyü Oğuz Türklərinin milli istiqlalyyəti uğrunda yenilməz mübariz, hazırda 16 il həbs cəzasına və 2 il siyasi

fəaliyyətlə məşğul olmaması üçün uzaq Yezdə sürgün edilən 18 fevral 1967-ci ildə Ərdəbil şəhərində anadan olan Abbas Lisaninin anadan olmasının 54-cü ildönümünə həsr edirem. Müqəddəs amal və mətləb sahibi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və Abbas Lisanin Oğuz Türklərinin qəlbində əbədi yaşayan tarixi şəxsiyyətlərdir. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə vətən və millət uğrunda öz haqq mübarizəsini şəərəflə başa vuraraq haqq dünyasına qovuşsa da Abbas Lisaninin vətən və millət uğrunda haqq mübarizəsi hələ qarşıdadır. İnşallah onun bu haqq mübarizəsi Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin milli dövlətçilik ideologiyasından və çoxşaxəli elmi irsindən bəhrələnərək Azərbaycan ərəzisinin bütövlüyü və Vahid Azərbaycan Demokratik Respublikasının dünyanın ən qüdrətli dövlətlərindən biri olması ilə nəticələnecekdir!!!

Müəllif

Davamız Azərbaycan davasıdır!

**Yeni bahar, demək, parlaq olacaq,
Verdiyimiz qurbanların bahası,
Bizə yalnız hüriyyətdə dolacaq.**

**Tarixin yənə gözəl bir çağında,
Qaranlıq qış keçib, bahar gələcək.
Hər hansı bir ilin aydın günündə,
Azərbaycan İstiqlala girəcək!**

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycanda elmi irsini tədqiq edən tədqiqatçılar arasında professorlardan Nəsiman Yaqublunun, Nəsim Nəsimlinin, Şirməmməd Hüseynovun, Vaqif Sultanlının, Cəmil Həsənlinin, Yadigar Türkelin, dosentlərdən Mübariz Süleymanlının, Faiq Ələkbərlinin, Şəhla Kazımlının və digərlərinin adlarını çəkməyə bilərik. Bu alimlər Məhəmməd Əmin bəyin elmi irsinin müxtəlif sahələrində hərtərəfli tədqiqatlar apararaq böyük elmi nəticələr əldə etmişlər. Eyni zamanda görkəmli alimlərimiz, tarix elmləri doktoru Aydın Balayev 1990-cı ildə "Azərbaycan" Milli demokratik hərəkatı 1917-1920-ci illərdə" (rus dilində), 1992-ci ildə "Azərbaycan

Azərbaycanın görkəmli siyasət xadimi Məhəmməd Əmin bəyin yaxın məsləkdaşı Mirzə Bala Məmməd-zadənin (1898-1959) gördüyü işlər üçün diqqətə layiqdir. **Həmçinin Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin mücadilə dostu 1977-ci ildə Ankarada Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə görə çeşidli cəbhələriylə Azərbaycan İstiqlal mücadiləsi" kitabını Feyzül Aküzümün (1921-1991) Azərbaycan Kültür Dərnəyinin baş katibi və Müsavat partiyasının mühacirətdəki liderlərindən biri, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə haqqında elmi-tarixi məqalələr müəllifi Əhməd Qaraca (1929-2005), Məhəmməd Əmin bəyin "İran türkləri" və "Qafqaz türkləri" əsərlərini Türkiyə Respublikasında nəşr etdirən Yavuz Akpınar (1947), 1955-ci ildə Ankarada "Mehmet Emin Rəsulzadənin Türkiyədə siyasi və kültürel fəaliyyətləri" və "Azərbaycan İstiqlal mücadiləsi" kitablarını çap etdirən protestor Sebahat Şimşir Məhəmməd Əmin bəyin Rumıniyadakı fəaliyyətini ətraflı qələmə alan Ömər Özcan və bir çoxları xüsusilə seçilmişlər. Eyni zamanda Məhəmməd Əmin bəyin elmi, ictimai, siyasi fəaliyyətini özündə əks etdirən ABŞ-ın Kaliforniya Universitetinin professoru (onu da deyim ki, bu universitetin illik büdcəsi Azərbaycanın dövlət büdcəsindən təsəvvürə gəlməz dərəcədə çoxdur) Tadeuş Svyatxoskinin 1988-ci ildə Ankarada nəşr olunan "Rus Azərbaycanı" (1905-1920) adlı kitabında, eləcə də, ABŞ-ın Massaçuset Universitetinin professoru Audrey Altstadtin (1953) 1992-ci ildə Stanfordda nəşr etdiyi "Azərbaycan türkləri Rusiya qanunları altında güc və bərabərlik", Yaponiya tədqiqatçısı "Məhəmməd Əmin bəyin həyat və fəaliyyəti" haqqında türk dilində yazdığı doktorluq dissertasiyası Katsumin Tuki Masuninin olduqca ağır zəhmətin və elmi axtarışların bəhrəsidir. O, doktorluq dissertasiyasını başa çatdıranaqədər uzun müddət Türkiyədəki Güney-Quzey Azərbaycanındakı elmi arxivlərdə axtarış aparmışdır.**

(davamı gələn sayımızda)